

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

за темою: **Державне регулювання волонтерської діяльності в Україні**

Виконала: студентка
групи ПУ 23-1зм
Спеціальність 281
«Публічне управління та
адміністрування»
Лебідєва Діана Віталіївна

Керівник: Кандидат наук з державного
управління, доцент
Ковальов Віктор Георгійович

Рецензент: Генеральний директор ГО
«Інститут громадської експертизи», кандидат
наук з державного управління
Літвінов Олексій Володимирович

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Лебідєва Д. В. Державне регулювання волонтерської діяльності в Україні

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Метою магістерської роботи є дослідження державного регулювання волонтерської діяльності в Україні.

У роботі досліджено сутнісно-змістове наповнення понять волонтерської діяльності, проаналізоване правове регулювання волонтерської діяльності, визначено мету та значення волонтерства.

Визначено сучасний стан та перспективного розвитку волонтерства в Україні, охарактеризоване українське волонтерство в умовах війни та досліджено судову практику з питань волонтерської діяльності.

Також в роботі окреслені проблеми волонтерського руху в Україні, досліджено зарубіжний досвід волонтерства та зазначені перспективи подальшого розвитку волонтерства та вирішення проблем, що постали перед сучасним українським суспільством в Україні

Ключові слова: волонтер, волонтерська діяльність, війна, благодійна діяльність, особистість, молодь, психологічна допомога, правова допомога, євроінтеграція.

SUMMARY

Lebidieva D. **State regulation of volunteer activities in Ukraine**

Qualification work for obtaining the degree of Master in specialty 281 "Public management and administration". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The purpose of the master's thesis is to study the state regulation of volunteer activities in Ukraine.

The work examines the substantive content of the concepts of volunteer activities, analyzes the legal regulation of volunteer activities, determines the purpose and meaning of volunteering.

The current state and prospective development of volunteering in Ukraine are determined, Ukrainian volunteering in wartime is characterized, and judicial practice on volunteering issues is studied.

The work also outlines the problems of the volunteer movement in Ukraine, examines foreign experience of volunteering, and indicates the prospects for the further development of volunteering and solving problems that have arisen before modern Ukrainian society in Ukraine.

Keywords: volunteer, volunteering, war, charitable activities, personality, youth, psychological assistance, legal assistance, European integration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	9
1.1. Поняття та ознаки волонтерської діяльності.....	9
1.2. Правове регулювання волонтерської діяльності.....	15
1.3. Мета та значення волонтерства.....	20
Висновки до Розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	29
2.1. Волонтерство в Україні: сучасний стан та перспективного розвитку.....	29
2.2. Українське волонтерство в умовах війни.....	35
2.3. Судова практика з питань волонтерської діяльності.....	37
Висновки до Розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ.....	45
3.1 Проблеми волонтерського руху в Україні.....	45
3.2 Зарубіжний досвід волонтерства.....	50
3.3 Перспективи подальшого розвитку волонтерства та вирішення проблем, що постали перед сучасним українським суспільством в Україні.....	55
Висновки до Розділу 3.....	58
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність теми дипломної роботи «Державне регулювання волонтерської діяльності в Україні» можна обґрунтувати з кількох важливих аспектів.

По-перше, волонтерська діяльність в Україні набуває все більшого значення, особливо у контексті сучасних соціальних, економічних та політичних змін. Вона стала важливим компонентом підтримки громадянського суспільства, допомоги в кризових ситуаціях (наприклад, під час війни, пандемій, природних катастроф) і реалізації соціальних проектів на рівні місцевих громад.

По-друге, у зв'язку з війною в Україні з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, волонтерство стало однією з основних форм підтримки як для Збройних сил України, так і для мирного населення, яке постраждало від бойових дій. Мільйони українців стали активними учасниками волонтерських ініціатив, що підтверджує високий рівень залученості громадян до волонтерської діяльності.

По-третє, поряд з активізацією волонтерських рухів в Україні, виникає потреба в ефективному державному регулюванні цієї сфери. Важливо забезпечити правову визначеність і прозорість волонтерської діяльності, щоб уникнути правових порушень, зловживань і забезпечити належний контроль за використанням волонтерських ресурсів. Належне регулювання також забезпечить захист прав самих волонтерів і гарантує ефективне використання їхніх зусиль.

По-четверте, законодавчі ініціативи, що стосуються волонтерства в Україні, потребують вдосконалення. Держава має визначити чіткі механізми для реєстрації волонтерських організацій, належного моніторингу їхньої діяльності, а також створення ефективної взаємодії між державними органами і волонтерськими рухами. Багато з чинних нормативно-правових актів потребують адаптації до нових реалій.

По-п'яте, вивчення міжнародного досвіду регулювання волонтерської діяльності дає можливість для розробки нових підходів і законодавчих ініціатив, що допоможуть оптимізувати взаємодію між державою, громадськими організаціями та волонтерами. Зокрема, досвід інших країн, що мають розвинену систему волонтерства, може стати корисним для України в процесі реформування цієї сфери.

По-шосте, волонтерська діяльність є невід'ємною частиною розвитку громадянського суспільства, зміцнення соціальної згуртованості та взаємопідтримки. З огляду на це, вивчення та вдосконалення механізмів державного регулювання волонтерства сприятиме формуванню більш відповідального та активного громадянського суспільства в Україні.

Отже, дипломна робота, що присвячена державному регулюванню волонтерської діяльності в Україні, є надзвичайно актуальною, оскільки вона розглядає важливу проблему правового регулювання та підтримки волонтерства в умовах сучасних викликів.

Стан наукового дослідження теми. Безпосередньо різні аспекти волонтерської діяльності розглядалися в дисертаціях З.П. Бондаренко («Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу», 2008), Т.Л. Лях («Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп», 2009), І.В. Юрченко («Інституціоналізація волонтерського руху в Україні», 2009), К.О. Сидоренко («Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні», 2013), В.Л. Голуб («Волонтерська діяльність у системі взаємин держави та суспільства», 2016), М.А. Ольховського («Адміністративно-правовий статус та організація діяльності волонтерських організацій в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку», 2016), В.С. Сірко (Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні, 2018) та ін.

Мета і завдання роботи. Метою роботи є дослідження державного регулювання волонтерської діяльності в Україні.

Завданнями роботи є:

- з'ясувати поняття та ознаки волонтерської діяльності
- дослідити правове регулювання волонтерської діяльності
- визначити мету та значення волонтерства
- проаналізувати волонтерство в Україні: сучасний стан та перспективного розвитку
- дослідити українське волонтерство в умовах війни
- здійснити аналіз судової практики з питань волонтерської діяльності
- визначити проблеми волонтерського руху в Україні
- проаналізувати зарубіжний досвід волонтерства
- дослідити перспективи подальшого розвитку волонтерства та вирішення проблем, що постали перед сучасним українським суспільством в Україні.

Об'єктом дослідження є волонтерська діяльність в Україні.

Предметом дослідження є державне регулювання волонтерської діяльності в Україні.

Методи дослідження. Для комплексного дослідження було застосовано різні методи, що дозволили охопити правовий, соціальний та організаційний аспекти волонтерства.

Історико-правовий метод використовувався для вивчення еволюції державного регулювання волонтерства в Україні, починаючи від початкових законодавчих ініціатив до сучасного етапу та оцінки змін у законодавстві та їх впливу на розвиток волонтерських рухів в Україні.

Соціологічні методи використовувались для аналізу статистичних даних щодо кількості волонтерів, фінансування волонтерських програм, результативності волонтерських ініціатив.

Компаративний метод використовувався для порівняння системи регулювання волонтерської діяльності в Україні з іншими країнами, зокрема тими, де волонтерство є добре організованим і підтримуваним на державному рівні (наприклад, в країнах Європейського Союзу, США, Канаді)

та оцінці ефективності законодавчих і організаційних заходів у цих країнах і можливість їх застосування в Україні.

Використання зазначених методів дозволило здійснити всебічний аналіз проблеми державного регулювання волонтерської діяльності в Україні, виявити існуючі проблеми та розробити рекомендації щодо покращення цієї сфери.

Структура та обсяг роботи. Профільна теоретична робота складається із вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 67 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та ознаки волонтерської діяльності

Волонтерська діяльність є фундаментом для формування та розвитку громадянського суспільства, втілюючи найвищі людські прагнення до миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх. У контексті глобалізації та постійних змін світ стає більш взаємозалежним, складним і водночас меншим.

Міжнародне законодавство визначає волонтерську діяльність як індивідуальну або колективну активність, яка сприяє:

- збереженню і зміцненню таких цінностей, як турбота про інших та допомога членам громади;
- реалізації прав та обов'язків кожної людини як члена певної спільноти через процес навчання та особистісного розвитку, повного використання свого потенціалу;
- взаємодії між людьми, незважаючи на їхні відмінності, задля створення здорового та стабільного суспільства, а також пошуку нових шляхів для вирішення виникаючих проблем [1].

Згідно з статтею 1 Загальної декларації волонтерів, волонтерська діяльність є добровільною, безкорисливою, соціально орієнтованою та некомерційною, і реалізується волонтерами та організаціями, що надають волонтерську допомогу. Термін "діяльність" у цьому контексті позначає систематичні дії громадян і їхніх об'єднань, спрямовані на досягнення певних результатів на користь інших осіб і суспільства, без наміру отримати прибуток від виконуваних робіт і послуг [1].

Це визначення дозволяє окреслити характеристики волонтерської діяльності, які можна поділити на загальні та специфічні. До загальних належать такі риси, як добровільність, безоплатність, безприбутковість.

Спеціальні ознаки, враховуючи суть волонтерства, включають соціальну спрямованість діяльності. Проте варто зазначити, що цей перелік характеристик є не вичерпним і може бути доповнений.

Зараз ми зосередимося на аналізі окремих характеристик волонтерської діяльності. Конституція України [2] проголошує, що жодна людина не може бути змушена вступити в будь-яке громадське об'єднання або обмежена в правах за належність чи неналежність до політичних партій чи громадських організацій.

Отже, волонтерська діяльність є добровільною. Важливо дослідити етимологію слова "добровільність" [3, с. 307]. Воно походить від слова "добровільний", що означає дію, здійснену за власним бажанням, без примусу чи насильства. Слово "добровільний" складається з коренів "добро" і "воля", що підкреслює здійснення вчинку з власної волі [4, с.734]. Важливим є те, що в староукраїнській мові вчинок, здійснений добровільно, називали вчиненням "з доброї волі" [5, с. 195]. У той час добровільність мала значення одного з аспектів "доброго" — тобто позитивного, правильного, без відхилень від норми.

Наступною характеристикою є безоплатність (або безкорисливість). Це поняття залежить від того, чи будемо ми акцентувати увагу на безоплатності, чи на безкорисливості. Закон в основному визначає саме некорисливість. Волонтерство не можна вважати абсолютно безкорисливим, оскільки воно завжди приносить волонтерам певну вигоду, але ця вигода має нематеріальний характер. Волонтери отримують можливість впливати на власне життя, здобувати нові навички, розвивати свої здібності та досягати більшої впевненості. Зокрема, участь у волонтерстві людей, які самі потребують допомоги (пенсіонерів, людей з інвалідністю, малозабезпечених, осіб із залежностями тощо), сприяє позитивним змінам у їхньому житті. Допомагаючи іншим, вони змінюють себе, здобуваючи нові соціальні зв'язки, покращуючи самопочуття та відчуття власної цінності. Волонтерство також дає можливість людині знайти свій шлях і впровадити цінності та звички, що

сприяють здоровому, продуктивному та повноцінному життю, що особливо важливо для підлітків та молоді [6].

В умовах сучасного суспільного розвитку цивільне законодавство приділяє більше уваги оплатним відносинам, ніж безоплатним. Проте поряд з оплатними договорами, Цивільний кодекс України також регулює значну кількість безоплатних правочинів, таких як дарування, позика, безоплатне зберігання тощо. Важливо зауважити, що відсутність компенсації чи еквівалентності не є перешкодою для того, щоб певні відносини відносились до цивільних правовідносин [7, с.240]. Волонтерською діяльністю не вважається виконання робіт або надання послуг безкоштовно, якщо це відбувається на разовій основі або в межах родинних, дружніх чи сусідських стосунків.

Іншою важливою характеристикою волонтерської діяльності є неприбутковість. Волонтерство є неприбутковим, оскільки його основна мета не полягає в отриманні прибутку, хоча побічно можуть виникати доходи або інші вигоди.

Тепер варто звернути увагу на соціальну спрямованість волонтерської діяльності. Спрямованість — це сукупність стійких мотивів, які визначають напрямок діяльності і відносно не залежать від конкретних обставин чи ситуацій. У науковій літературі часто згадується альтруїстичне бажання допомагати іншим, але не менш важливими є мотиви потреби в спілкуванні, саморозвитку, здобутті нових професійних знань та навичок. Також важливими факторами є зовнішні стимули, що надходять від організацій, які можуть бути вагомим мотиватором для активної участі в волонтерській діяльності. Служіння суспільству формує громадянську свідомість, а волонтерство є оптимальним способом прояву альтруїзму та людяності, а також важливим засобом для самореалізації і самовдосконалення людей різного віку.

Волонтерська діяльність реалізується через надання волонтерської допомоги, яка полягає в безоплатному виконанні робіт і наданні послуг

волонтерами та волонтерськими організаціями. Волонтерство є однією з форм благодійності [8].

Організовані форми благодійності можуть сприяти наданню матеріальної допомоги малозабезпеченим, хворим, особам з інвалідністю та іншим вразливим групам населення. Закон визначає благодійну діяльність як добровільну особисту та/або майнову допомогу з метою досягнення певних цілей, яка не передбачає отримання прибутку благодійником, а також не включає виплату винагороди чи компенсації від благодійної організації або за її дорученням.

Згідно з українським законодавством, Закон України "Про благодійну діяльність та благодійні організації" [9] не окремо виділяє волонтерську діяльність, а лише регулює благодійну та меценатську діяльність. Тому доцільно було б переглянути цю норму в контексті Закону України «Про волонтерську діяльність».

Волонтерська діяльність в Україні базується на принципах, таких як законність, гуманність, рівноправність, добровільність, безоплатність, безкорисливість і неприбутковість.

Принцип законності є основою правових норм, що визначають поведінку учасників волонтерської діяльності, і є обов'язковим для їхнього виконання [10, с.69].

Принцип гуманності полягає в повазі до людської гідності, турботі про людину, зокрема у наданні соціального захисту найбільш вразливим категоріям населення [11, с.67]. Цей принцип тісно пов'язаний з концепціями гуманізму та соціальної держави, згідно з якими держава зобов'язана піклуватися про добробут громадян, забезпечувати їх соціальну захищеність та належний рівень життя. Гуманність є основою для реалізації благодійної діяльності, милосердя, а також для забезпечення захисту прав осіб уразливих категорій, зокрема через надання соціальних послуг і психіатричної допомоги. Принцип гуманності відображений у низці важливих законів, таких як Закон України "Про волонтерську діяльність", Закон України "Про

благодійну діяльність та благодійні організації" та інших нормативно-правових актах.

Принцип особистої рівності полягає в гарантуванні кожному громадянину, незалежно від його індивідуальних особливостей (окрім випадків, передбачених Конституцією та іншими законами), рівних можливостей для реалізації своїх конституційних прав і свобод, а також в наданні кожній особі однакового правового статусу з рівними обов'язками. Це також передбачає забезпечення рівності всіх перед законом та судом.

Принцип добровільності означає, що рішення про участь у волонтерській діяльності має бути прийняте кожною особою самостійно та добровільно.

Принцип безоплатності передбачає, що волонтерська допомога надається без будь-якої оплати.

Безкорисливість — це принцип, згідно з яким волонтери та волонтерські організації не повинні використовувати результати своєї діяльності для власної вигоди, що контрастує з іншими точками зору на цю тему.

Принцип неприбутковості (непідприємницького характеру) волонтерської діяльності полягає в тому, що її основною метою не є отримання прибутку [12, с. 123].

Волонтерська діяльність може здійснюватися як волонтерськими організаціями, так і окремими волонтерами за такими напрямками:

- Надання волонтерської допомоги малозабезпеченим, безробітним, багатодітним родинам, бездомним, а також особам, які потребують соціальної реабілітації.

- Догляд за хворими, інвалідами, самотніми людьми, літніми особами та іншими, хто через фізичні чи інші труднощі потребує допомоги.

- Надання допомоги громадянам, постраждалим від стихійних лих, екологічних, техногенних катастроф, а також від соціальних конфліктів чи аварій, постраждалим від злочинів, біженцям.

- Підтримка осіб, які через фізичні чи інші обмеження не можуть повною мірою реалізувати свої права та законні інтереси.
- Проведення заходів з охорони навколишнього середовища, збереження культурної спадщини, історико-культурних об'єктів, пам'яток історії та культури, а також місць поховань.
- Сприяння в організації заходів загальнодержавного та міжнародного значення, зокрема спортивних, культурно-видовищних і соціальних подій.
- Надання допомоги в ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру.
- Волонтерська допомога військовослужбовцям, а також дорослим і дітям, постраждалим від війни.
- Надання волонтерської допомоги в інших сферах, не заборонених законодавством.

Згідно з законодавством, волонтерська діяльність та надання волонтерської допомоги регулюються відповідними договорами.

Договір про волонтерську діяльність [8]:

1. За умовами цього договору одна сторона (волонтер) зобов'язується на вимогу другої сторони (волонтерської організації) особисто надавати безоплатну волонтерську допомогу її отримувачам у визначений договором термін, а волонтерська організація зобов'язується створити умови для волонтера для виконання цієї діяльності та компенсувати йому витрати, що виникли в процесі виконання договору.

Договір про надання волонтерської допомоги [8]:

1. В рамках цього договору одна сторона (волонтерська організація) зобов'язується надавати на користь другої сторони (отримувача) конкретні види волонтерської допомоги за участю волонтерів у терміни, визначені договором, а отримувач, у свою чергу, зобов'язаний прийняти допомогу.

Отже, держава адекватно реагує на актуальні потреби часу, що чітко відображається у правовому регулюванні волонтерської діяльності та внесенні змін до відповідного законодавства.

Проаналізувавши визначення та особливості волонтерської діяльності, ми дійшли до таких висновків, з огляду на те, що Закон України "Про волонтерську діяльність" було прийнято ще в 2011 році, його необхідно адаптувати до сучасних умов.

На нашу думку, волонтерська діяльність повинна бути визначена як добровільна, безоплатна, соціально орієнтована та неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями.

1.2. Правове регулювання волонтерської діяльності

Міжнародне правове регулювання волонтерської діяльності — це система норм, принципів та стандартів, які визначають права, обов'язки та організаційні засади для волонтерів та волонтерських організацій на глобальному рівні. Оскільки волонтерська діяльність має важливе значення для соціального розвитку, гуманітарних місій та збереження загальнолюдських цінностей, міжнародна спільнота розробила низку правових актів, що забезпечують правовий статус волонтерів та сприяють розвитку цієї діяльності в різних країнах.

Міжнародні організації, такі як ООН, Рада Європи, Міжнародна організація праці (МОП) та Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), відіграють ключову роль у регулюванні волонтерської діяльності через прийняття міжнародних договорів, конвенцій та рекомендацій.

Під егідою ООН було розроблено багато документів, що регулюють гуманітарну діяльність, включаючи волонтерську. У 2001 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію 56/38, що визнає важливість волонтерської діяльності в рамках досягнення глобальних цілей розвитку та зміцнення міжнародної співпраці.

Одним із найважливіших міжнародних актів, що регулюють волонтерську діяльність, є Європейська Хартія волонтерства (European Charter on Volunteering). Вона була прийнята Європейським форумом

національних волонтерських центрів і забезпечує рамки для правового та організаційного розвитку волонтерства в Європі. Хартія акцентує увагу на правах волонтерів, необхідності забезпечення їхнього соціального захисту, а також на важливості регулювання волонтерських організацій.

Міжнародний комітет Червоного Хреста розробив спеціальні стандарти для волонтерів, що працюють у гуманітарних місіях, які визначають, зокрема, етичні принципи та правила поведінки волонтерів, а також забезпечують їхню безпеку та ефективність діяльності в кризових ситуаціях.

Міжнародна організація праці (МОП) прийняла кілька рекомендацій і конвенцій, які стосуються волонтерської діяльності, хоч і не визначають її окремо як вид праці. Зокрема, Конвенція № 87 про свободу асоціацій і захист прав організацій дозволяє волонтерам і неурядовим організаціям об'єднуватися і працювати на принципах автономії від держави, що є важливим для розвитку волонтерства.

Волонтерська діяльність тісно пов'язана з правами людини, тому міжнародні документи, які захищають права індивіда, мають важливе значення для волонтерства:

Універсальна декларація прав людини (1948 р.) [13]. Стаття 21 цієї декларації гарантує право на участь у державних справах, що включає право на волонтерську діяльність.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.) [14] підтримує право на свободу асоціацій та участь у добровільних ініціативах.

Європейська конвенція з прав людини гарантує право на об'єднання та участь у діяльності, що стосується волонтерської роботи.

Європейська хартія волонтерства (2011 р.) [15] є важливим інструментом для розвитку волонтерської діяльності в Європейському Союзі та поза його межами. Хартія наголошує на необхідності правового захисту волонтерів, зокрема на створенні умов для їхньої участі в процесах прийняття рішень та визнання їхнього внеску в суспільство. Вона підкреслює важливість забезпечення рівних умов для волонтерів, без дискримінації.

Організаційно-правова основа волонтерської діяльності ґрунтується на її комплексному характері. Різноманітні законодавчі та нормативні акти формують базу для створення виконавчих та самоврядних волонтерських організацій, які працюють із населенням. Відповідно до чинного законодавства, встановлено необхідні умови для забезпечення ефективного функціонування волонтерської діяльності.

У глобальному контексті значущість волонтерства підкреслюється його визнанням ООН як добровільної суспільно корисної діяльності, що є важливою складовою соціальних стратегій, спрямованих на розв'язання проблем людства. Відповідно до рекомендацій ООН, урядам усіх країн пропонується включити волонтерство до національних планів розвитку, як частину мультидисциплінарної системи волонтерської допомоги.

Ключовими міжнародно-правовими документами, що визначають основу волонтерської діяльності, є: Загальна декларація прав людини (1948), Конвенція про права дитини (1989), Резолюції та рекомендації ООН щодо волонтерської діяльності (2000, 2002), а також Загальна декларація волонтерської діяльності, прийнята на XVI Всесвітній конференції Міжнародної асоціації волонтерів у 2001 році [13]. Ці документи встановлюють основні принципи, положення, права та цінності волонтерської діяльності.

У документах Міжнародної асоціації волонтерів, представлених на XI Всесвітній конференції в Парижі 14 вересня 1990 року, зазначено: «Волонтерство — це особиста, добровільна, активна участь громадянина у житті громади з метою задоволення основних потреб людини та покращення якості життя, економічного і соціального розвитку. Волонтерська діяльність базується на принципах гуманності, добровільності, людяності, спільності інтересів і відповідальності за долю суспільства, що допомагає вирішувати суспільно важливі проблеми країни» [1].

У 2001 році на XVI Всесвітній конференції в Амстердамі була прийнята Загальна декларація про волонтерство, яка визначила волонтерство

таким чином: «Спосіб підтримки та зміцнення людських цінностей, таких як турбота та допомога членам громади; реалізація кожною людиною своїх прав та обов'язків як члена конкретного суспільства через процес навчання і розвитку протягом життя та повну реалізацію свого людського потенціалу; взаємодія між людьми, незважаючи на всі відмінності, для спільного життя в здоровому, стабільному суспільстві, спільне вироблення нових шляхів вирішення виникаючих проблем» [1].

В Україні першим офіційним документом, що регулював волонтерську діяльність, була Постанова Кабінету Міністрів України 2003 року, яка затверджувала Основні положення щодо волонтерської діяльності в сфері надання соціальних послуг. Однак ця постанова втратила чинність після прийняття Закону України «Про волонтерську діяльність» 19 квітня 2011 року. Окрім цього, в Україні було ухвалено ряд інших нормативно-правових актів, що стосуються розвитку волонтерства, зокрема: Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.), закони «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001 р.), «Про соціальні послуги» (2003 р.), «Про громадські об'єднання» тощо. Від 1992 року Верховна Рада України прийняла низку законодавчих актів, які визначають основні положення, цілі, права та обов'язки в сфері волонтерської діяльності. Щороку ці нормативно-правові акти зазнають певних змін та доповнень.

Основним законодавчим актом, що регулює діяльність волонтерських організацій, є Закон України «Про волонтерську діяльність». Згідно з цим законом, волонтерська діяльність визначається як: «добровільна, соціально орієнтована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги». Волонтерська допомога — це безоплатні послуги, надані волонтерами. Закон також зазначає, що волонтерство є формою благодійної діяльності, але безоплатне виконання робіт або надання послуг в рамках родинних, дружніх чи сусідських відносин не є волонтерською діяльністю (п. 1) [8].

Згідно зі статтею 5 цього ж закону, яка регулює «Організації та установи, які залучають волонтерів, їх права та обов'язки», визначено основні принципи залучення громадян до волонтерської діяльності. Зокрема, волонтерські організації мають право: залучати інші неприбуткові установи та організації; укладати або не укладати договори про волонтерську діяльність відповідно до вимог закону; отримувати кошти для здійснення волонтерської діяльності; визначати основні напрямки діяльності; видавати свідоцтва про участь у діяльності; відшкодовувати витрати волонтерів та забезпечувати їх медичним страхуванням (п. 10) [8].

Основні принципи волонтерської діяльності, визначені в статтях цього Закону, включають: забезпечення волонтерам належних і безпечних умов для здійснення їх діяльності, що не загрожують їхньому здоров'ю та життю; проведення навчання волонтерів; надання волонтерам чіткої, достовірної та повної інформації про зміст та особливості волонтерської діяльності; забезпечення вільного доступу до інформації про волонтерську діяльність організаціями та установами, які залучають волонтерів (п. 12) [8].

Визнання волонтерської діяльності як суспільно корисної закріплено низкою законодавчих актів, зокрема в Законі України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» і «Про соціальні послуги». Згідно зі статтею Закону України «Про соціальні послуги» (2019 р.), волонтером є «...фізична особа, яка добровільно займається благодійною, неприбутковою та соціально корисною діяльністю» (с. 1) [16].

На основі аналізу різноманітних документів, що регулюють законодавчу основу волонтерської діяльності, можна впевнено стверджувати, що в Україні існує стабільна нормативна база для волонтерства, хоча вона регулярно потребує змін та уточнень, зважаючи на розвиток самого волонтерства як соціального явища.

Міжнародне правове регулювання волонтерської діяльності є важливою частиною забезпечення прав і гарантій для волонтерів, а також для розвитку цього виду діяльності на глобальному рівні. Проте для покращення

регулювання та розвитку волонтерства в світі необхідно продовжувати роботу над усуненням прогалин в законодавстві, створенням більш ефективних механізмів захисту волонтерів і забезпеченням синергії між державними та громадськими інституціями.

1.3. Мета та значення волонтерства

Волонтерство – це добровільна, безкоштовна діяльність, спрямована на допомогу людям, громадам або охорону навколишнього середовища. Його основною метою є покращення суспільства та підтримка тих, хто потребує допомоги, через активну участь. Волонтерство виступає як прояв громадянської свідомості та взаємної підтримки.

Значення волонтерства як визнаної суспільством діяльності підкреслюється М.С. Шераденом, який визначає волонтерство як «послуги, що надаються в організованій формі та включають суттєву участь і внесок у місцеву, національну чи глобальну спільноту, при цьому визнаються і цінуються суспільством з мінімальною грошовою компенсацією для учасників» [17, с. 163].

Оскільки волонтерство часто здійснюється людьми, які працюють на основному місці роботи і займаються ним у свій вільний час, концепція волонтерства як важливого дозвілля, запропонована канадським соціологом Р. Стеббінсом, є обґрунтованою. Характерними рисами такого дозвілля є: «епізодичність потреби продовжувати це заняття; можливість прикладати зусилля для переживання важливих моментів, досягнення цілей і участі в житті; наявність багатьох тривалих переваг – як духовних, так і матеріальних: самореалізація, духовне зростання, самовираження, відродження або оновлення особистості, відчуття досягнення, підвищення самооцінки, участь у соціальній взаємодії та відчуття приналежності до спільноти; самовинагорода; унікальна атмосфера, де важливим є груповий

соціальний світ, який змінюється, коли ентузіасти певної справи спільно протягом тривалого часу задовольняють спільні інтереси» [18, с. 234].

Ця концепція «серйозного дозвілля» допомагає виділити ключові характеристики волонтерства, зокрема ті, що пов'язані з мотивацією до волонтерської діяльності. Волонтерство дає можливість людині задовольняти найвищі потреби самореалізації та самоактуалізації в соціально прийнятих формах, тобто мотивація стає спрямованою на саморозвиток і формування цілісної моральної особистості.

Трубнікова О.А. [18, с. 207] визначає, що мотивація людей, які починають займатися волонтерством, складається з кількох рівнів:

- абстрактні цінності (наприклад, любов, обов'язок, праця та етика взаємовідносин у християнському контексті);
- загальнолюдські цінності;
- самореалізація;
- прагнення до суспільного визнання та відчуття соціальної значущості;
- самовираження і самовизначення;
- професійна орієнтація;
- здобуття корисних соціальних і практичних навичок;
- можливість спілкуватися і взаємодіяти з однодумцями;
- набуття досвіду в лідерстві та соціальній взаємодії;
- можливість висловити свою громадянську позицію;
- виконання громадянського або релігійного обов'язку;
- організація свого вільного часу.

Таким чином, можна сказати, що мотиваційна система волонтера включає як мотиви, що спонукають до конкретної суспільно корисної діяльності, так і ті, які визначають особисті прагнення до саморозвитку.

Розглядаючи особливості волонтерської діяльності у Великій Британії, К. Бідерман зазначає, що близько третини населення країни залучене до волонтерства, здебільшого в сфері соціальної роботи. Традиції волонтерства

сформувалися ще до кінця 40-х років ХХ століття, коли нужденні отримували медичну та соціальну допомогу від громади та волонтерських організацій. Перехід соціального захисту до держави в другій половині ХХ століття не призвів до підвищення ефективності такої діяльності, що знову сприяло відновленню волонтерської активності. Згідно з англосаксонською традицією, неурядові громадські організації (НУО) повинні мати конкретну мету, на відміну від органічних спільнот або природоохоронних і професійних об'єднань. У Великій Британії залучення волонтерів має як прагматичну (співпраця для досягнення загальних цілей), так і моральну основу. Хоча НУО можуть отримувати державні кошти, їх діяльність часто залежить від незалежно зібраних ресурсів. Для залучення спонсорів НУО проводять рекламні кампанії та змагаються за фінансування. Законодавчо заохочується підтримка соціальних організацій через звільнення донорів від податків. Масштаб діяльності НУО у Великій Британії великий: від прямої допомоги до широкої соціальної підтримки і впливу на місцеву та національну владу. Волонтерський рух у Великій Британії активно підтримується урядом, оскільки його вважають важливим елементом соціальної політики, особливо помітно це було в 80-ті роки, коли зростання безробіття змусило політиків та суспільство вважати волонтерську роботу частковим вирішенням цієї проблеми [20].

Переконавання в британському суспільстві щодо меншої ефективності держави в порівнянні з волонтерами чи громадою в виконанні соціальних функцій має глибоке історичне підґрунтя. Історія соціальної підтримки у Великій Британії, починаючи з Середньовіччя, демонструє, що допомога нужденним, хворим та соціально вразливим особам здійснювалась насамперед через зусилля громади (особливо церковних приходів) і фінансувалась завдяки добровільним пожертвам, а з 1572 року — через спеціальний податок. Закон про бідних 1601 року встановив обов'язок церковних приходів піклуватися про нужденних і надавати роботу працездатним біднякам. Хоча ця система соціальної допомоги була далеко не

досконала, більш пізні зміни, зокрема Закон про бідних 1834 року, передав функції соціального захисту державі, але виявився неефективним і антигуманним. Закон передбачав реорганізацію приходів у союзи, які відкривали робітні будинки, де надавалася допомога лише за умови проживання в цих закладах. Умови були жорсткими: розділення сімей, одноманітне харчування, важка праця, використання дітей на фабриках і шахтах, носіння уніформи.

Таким чином, волонтерство у Великій Британії в основному є соціально орієнтованою діяльністю. Хоча волонтерський рух у країні значною мірою інституціалізований і співпрацює з державою, включаючи отримання фінансування, він не виконує політичних функцій і не є джерелом доходу для волонтерів.

Що стосується Німеччини, то, на відміну від англоамериканської традиції, терміни «волонтер» і «волонтерство» там використовуються рідше. Замість них часто вживаються поняття «робота» та «діяльність на громадських засадах», при цьому друге визначення охоплює традиційне розуміння волонтерської роботи як безкоштовної та добровільної. Волонтерська діяльність у Німеччині бере свій початок ще з 1788 року, коли в Гамбурзі був ухвалений кодекс для бідних. Протягом наступних десятиліть волонтерська праця стала основою соціального захисту бідних в німецьких поселеннях, а в 1808 році в Пруссії була інституціалізована через комунальну реформу. Німеччина має власні особливості волонтерської діяльності, відображені в законодавчих ініціативах. Зокрема, з 1964 року в країні реалізується програма «Добровольчий соціальний рік» (Freiwilliges Soziales Jahr або Freiwilliges Ökologisches Jahr), яка дозволяє молоді проводити рік у соціальних або екологічних сферах. Крім того, з 2002 року волонтерська діяльність зараховується як альтернатива службі в армії [21].

Хоча історія розвитку волонтерських традицій і сучасні форми волонтерської діяльності у Великій Британії та Німеччині мають деякі спільні риси, варто звернути увагу на те, що у певних випадках мотиви

волонтерів, які беруть участь у програмах «Добровольчий соціальний рік» та «Добровольчий екологічний рік», можуть не тільки не бути замінені, але й значно доповнюються бажанням уникнути військової служби. Що стосується Італії, то волонтерські організації здебільшого орієнтовані на вирішення соціальних проблем. Волонтерський рух в Італії є інституціалізованим і частково регулюється державою:

1) Італійський фонд волонтерства, заснований за ініціативою Римської ощадної каси, надає консультаційні та освітні послуги волонтерам і волонтерським організаціям;

2) інтереси близько 2 мільйонів волонтерів Італії представляє Постійний комітет голів волонтерських організацій перед урядом, парламентом та церквою;

3) кожен волонтер має обов'язкове страхування здоров'я та відповідальності перед третіми особами.

У Франції та Чехії волонтерські організації тісно співпрацюють з державним управлінням. У Франції близько 20% дорослого населення активно займаються волонтерською діяльністю, причому волонтери залучаються до роботи в місцевих органах влади, державних установах, поліції, органах громадської безпеки, посольствах і консульствах. Найпопулярніші напрямки діяльності — це проекти в сферах охорони здоров'я, реабілітації, боротьби з ізоляцією та дискримінацією, адаптації іммігрантів, а також освітні та культурні ініціативи [22, с.90].

У Чехії акредитуються неурядові організації, які займаються відбором, навчанням та укладанням контрактів з волонтерами, яких потім направляють на роботу до організацій, що потребують їхніх послуг, як державних, так і місцевих [22, с.91].

Проте виникає питання, чи можна вважати таку діяльність волонтерською, оскільки держава не делегує свої повноваження волонтерам, а залучає їх для виконання власних функцій. На нашу думку, така діяльність не є волонтерською в її класичному розумінні і може бути розцінена як

форма громадської участі або співпраці з державою в межах громадянського суспільства. У мирний час таке змішування понять може не викликати значних проблем, але в умовах конфлікту відсутність чіткого визначення сутності волонтерства, мотивацій волонтерів та їхнього правового статусу може створити загрозу для безпеки та прав тих, хто вважає себе волонтером, виконуючи функції, що виходять за рамки звичайної волонтерської діяльності.

Яскравим прикладом цього є діяльність українських громадян, які надавали допомогу армії під час Антитерористичної операції (АТО) та з початком повномасштабної війни в Україні у 2022 році. Наразі діяльність волонтерів регулюється такими нормативними актами, як Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року № 3236-VI [8] та Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності» від 5 березня 2015 року № 2466-VIII [23]. Цей Закон визначає напрями волонтерської діяльності, уточнює терміни «волонтерська діяльність» і «волонтер», знімає обмеження для організацій, які залучають волонтерів, а також описує права та обов'язки волонтерів та установ, що їх використовують.

Крім того, Закон роз'яснює особливості відшкодування витрат, пов'язаних з волонтерською допомогою. Він також передбачає, що у випадку загибелі волонтера під час надання допомоги в зоні АТО або бойових дій його родина отримує одноразову грошову допомогу. Якщо волонтер зазнав інвалідності через поранення під час волонтерської діяльності в зоні АТО, йому також надається одноразова грошова допомога, залежно від ступеня втрати працездатності.

Однак цей Закон має й деякі суперечливі положення. Наприклад, він вимагає від волонтерських організацій гарантувати безпечні умови праці для волонтерів, що в умовах збройного конфлікту є неможливим. Крім того, у змінах до Закону обов'язкове страхування життя волонтерів було зроблено добровільним. Хоча ця зміна зменшує фінансовий тягар для волонтерів і

організацій, в довгостроковій перспективі вона може зашкодити інтересам самих волонтерів.

У дослідженні мотивації волонтерів, проведеному Л. Жужею в 2015 році, зазначено, що основним мотивом волонтерської діяльності є бажання допомогти людям, які потрапили в біду [24; 25].

Проте для багатьох волонтерів важливим є також мотив допомогти державі. Це вказує на їхнє бажання частково взяти на себе функції держави. Як показали результати опитування, 71,4% волонтерів вважають, що волонтери чесніші, ніж державні служби, і вважають, що інститут держави не виконує свої функції належним чином, а волонтери справляються з цими завданнями краще.

Гуманістичні цінності домінують серед більшості волонтерів, про що свідчить їхній вибір на користь мотиву «коли люди в біді, їм треба допомагати» (73,3%). Однак для українського волонтерського руху характерне поєднання гуманізму з патріотизмом та громадянським обов'язком. Поширеними мотивами є: «це мій внесок у нове суспільство» (патріотизм — 61,5%) і «не хочу бути осторонь, коли країні потрібна моя допомога» (громадянський обов'язок — 54,5%) [24].

Отже, мотивація учасників допомоги армії поєднує як загальногуманістичні, так і державницькі патріотичні мотиви. Зважаючи на це, а також на виконувані ними функції, можна стверджувати, що їхній правовий статус міг би бути врегульований відповідно до Закону України про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту.

Таким чином, волонтерська діяльність спрямована на благо громади чи суспільства в цілому, тобто є суспільнокорисною і не має на меті досягнення інших цілей, окрім як забезпечення загального блага, зокрема розвитку людського капіталу. Волонтерство не є діяльністю, орієнтованою на підтримку держави, не має політичного підтексту і ґрунтується на загальнолюдських цінностях. Хоча у процесі волонтерської діяльності суб'єкти можуть застосовувати свої професійні знання і навички, ця

діяльність не повинна служити для досягнення їхніх професійних чи кар'єрних цілей. Волонтерство є безкорисливим і безоплатним, тобто здійснення волонтерської діяльності передбачає, що суб'єкт має основне оплачуване місце роботи чи інші джерела доходу. Волонтерська діяльність дозволяє особистості реалізувати найвищі потреби у суспільно визнаній самореалізації та самоактуалізації, де основним мотивом є саморозвиток і формування себе як моральної, цілісної особистості.

Висновки до Розділу 1

Отже, можемо зробити наступні висновки:

Волонтерська діяльність повинна бути визначена як добровільна, безоплатна, соціально орієнтована та неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями.

На основі аналізу різноманітних документів, що регулюють законодавчу основу волонтерської діяльності, можна впевнено стверджувати, що в Україні існує стабільна нормативна база для волонтерства, хоча вона регулярно потребує змін та уточнень, зважаючи на розвиток самого волонтерства як соціального явища.

Волонтерська діяльність спрямована на благо громади чи суспільства в цілому, тобто є суспільнокорисною і не має на меті досягнення інших цілей, окрім як забезпечення загального блага, зокрема розвитку людського капіталу.

Волонтерство не є діяльністю, орієнтованою на підтримку держави, не має політичного підтексту і ґрунтується на загальнолюдських цінностях. Хоча у процесі волонтерської діяльності суб'єкти можуть застосовувати свої професійні знання і навички, ця діяльність не повинна служити для досягнення їхніх професійних чи кар'єрних цілей.

Волонтерство є безкорисливим і безоплатним, тобто здійснення волонтерської діяльності передбачає, що суб'єкт має основне оплачуване

місце роботи чи інші джерела доходу. Волонтерська діяльність дозволяє особистості реалізувати найвищі потреби у суспільно визнаній самореалізації та самоактуалізації, де основним мотивом є саморозвиток і формування себе як моральної, цілісної особистості.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Волонтерство в Україні: сучасний стан та перспективного розвитку

Волонтерство в Україні стало важливою складовою частиною соціального та громадянського життя, особливо в умовах збройного конфлікту та соціально-політичних змін. З початку війни на сході України волонтери стали основною силою, яка не лише підтримує армію, а й бере участь у гуманітарних ініціативах, допомагає біженцям, надає медичну та психологічну допомогу, сприяє розвитку громадянського суспільства. Однак, попри величезний внесок, питання розвитку та правового регулювання волонтерства в Україні залишаються актуальними і потребують подальшого вдосконалення.

На сьогодні волонтерський рух в Україні є активним і має значний вплив на різні аспекти соціального життя. Після початку Антитерористичної операції (АТО) і подій 2014 року, волонтерство в Україні набуло масового характеру. Волонтери стали не лише помічниками армії, а й важливими учасниками процесів відновлення соціальної інфраструктури, підтримки внутрішньо переміщених осіб, медичних і освітніх ініціатив.

В Україні волонтерство регулюється рядом законодавчих актів, зокрема Законом України «Про волонтерську діяльність» (2011) [8] та змінами до нього в 2015 році. Однак ці документи, хоча й надають певні правові гарантії для волонтерів, все ще мають низку недоліків. Наприклад, питання забезпечення безпеки волонтерів, їхнього правового статусу, соціальних гарантій і компенсацій залишаються недостатньо врегульованими.

Одним з найбільших викликів для волонтерського руху в Україні стали умови збройного конфлікту на сході країни. Волонтери стали основним джерелом гуманітарної допомоги для армії, цивільного населення, а також

для постраждалих внаслідок війни. Вони брали участь у забезпеченні фронту продуктами, одягом, технікою, ліками, а також в наданні психологічної та медичної допомоги.

За період війни на сході України було створено безліч волонтерських організацій, які об'єднали зусилля в допомозі армії та постраждалим. Волонтерство стало основною рушійною силою в підтримці обороноздатності країни, а також в підтримці соціальної стабільності в умовах кризових ситуацій.

Діяльність волонтерських організацій в Україні орієнтована на розв'язання важливих проблем окремих осіб, охорону навколишнього середовища, збереження національних традицій та зміну ціннісних орієнтирів населення. Усі ці аспекти є важливим внеском у забезпечення сталого розвитку суспільства.

З початку 1990-х років в Україні було створено численні волонтерські організації та центри різного спрямування. Основними цілями їхніх проєктів у мирний час стали: популяризація волонтерства, навчання волонтерів, організація форумів та фестивалів для розвитку молодіжних здібностей, а також створення платформ для ефективного діалогу між громадськістю та владою при реалізації соціальних ініціатив.

Одним із перших таких ініціатив був Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», заснований у 1997 році на базі Київського туристичного клубу «ДУК-78». Метою його створення було поширення принципів волонтерства в Україні. На той час у ініціативну групу входили педагоги, психологи, історики, журналісти та інші професіонали. У грудні 1998 року центр отримав офіційну реєстрацію як громадська організація.

Основні напрямки діяльності Центру включали:

- розробку та проведення тренінгів для підлітків та молоді з розвитку життєвих навичок (ефективне спілкування, лідерство, критичне мислення, медіаграмотність), а також профілактики негативних явищ

(профілактика ВІЛ/СНІДу, запобігання агресії та конфліктів, зміна прокримінальних уявлень);

- підготовку спеціалістів для роботи з підлітками, впровадження новітніх освітньо-профілактичних програм і підвищення кваліфікації тренерів;
- розробку навчально-профілактичних ігор для підлітків;
- організацію форумів, фестивалів і заходів для розвитку потенціалу молоді та залучення ініціативної молоді до обговорення суспільних проблем;
- розвиток м'яких навичок (Soft Skills) серед молоді через платформу неформальної освіти «Студії розвитку» [26].

За час свого існування Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» організував понад 35 соціальних мультипроектів, у яких взяли участь близько 20 тисяч молодих людей, а понад 7 тисяч фахівців пройшли навчання за різними програмами.

У 1998 році було засновано Благодійний фонд «Центр волонтерства «Добра Воля» — недержавну неприбуткову організацію, метою якої є активізація громадської діяльності через розвиток волонтерського руху. Фонд сприяє залученню громадян до суспільно корисної роботи на волонтерських засадах у благодійних, громадських, державних і приватних організаціях, з метою вирішення актуальних проблем суспільства [27].

Основними завданнями цього Центру є:

- популяризація волонтерства в Україні;
- розвиток корпоративного волонтерства;
- навчання організацій, як залучати та утримувати волонтерів;
- з'єднання волонтерів, готових віддати частину свого часу на користь громаді, з організаціями, які потребують їх допомоги [28].

Ще однією важливою ініціативою є діяльність Всеукраїнської громадської організації «Поруч», заснованої у 2011 році, яка має на меті реалізацію благодійних проектів і підтримку ідей волонтерства. Основною

метою організації є задоволення та захист законних соціальних, економічних, культурних і спортивних інтересів її членів, а також сприяння розвитку громадянського суспільства через підвищення усвідомлення необхідності створення ефективних національних і громадянських інститутів. За час роботи організації було реалізовано 259 проектів і організовано 457 заходів, а на даний момент в організації працює 395 волонтерів.

У 2017 році була створена Українська волонтерська служба, яка має на меті розвиток культури волонтерства в Україні. Серед важливих проектів організації можна відзначити [29]:

- «Школа волонтерства» — національна навчальна програма для тих, хто бажає знайти своє місце в волонтерському русі;
- Волонтерська платформа — онлайн-портал, що збирає волонтерські можливості по всій Україні, допомагаючи однодумцям знаходити один одного. Платформа надає волонтерам можливість робити добро та розвиватися, а організаціям — знаходити надійних волонтерів для спільної роботи. Цей проект був реалізований спільно з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та SoftServe за підтримки Міністерства молоді та спорту України;
- Тренінг з волонтерського менеджменту — триденний тренінг для громадських організацій, благодійних фондів та ініціатив, мета якого — допомогти ефективно налагоджувати довгострокові зв'язки з волонтерами для досягнення спільних цілей.

Згодом почали формуватися професійно орієнтовані волонтерські організації, серед яких особливе місце займає волонтерський рух у системі безоплатної правової допомоги (БПД). Проект «Волонтер БПД» стартував у лютому 2021 року, і на липень 2022 року в рамках цієї ініціативи активно працюють 356 волонтерів [30], з якими укладено договори про волонтерську діяльність, а також видано відповідні посвідчення. До складу волонтерів БПД входять представники різних професій, зокрема юристи, соціальні працівники, студенти та громадські активісти.

Основні функції волонтерів БПД:

- участь у правовій просвітницькій роботі;
- організація співпраці між центрами безоплатної вторинної правової допомоги (ЦБПД) та партнерськими організаціями;
- взаємодія з об'єднаними територіальними громадами та органами місцевого самоврядування;
- підготовка та публікація матеріалів про систему БПД в ЗМІ та соціальних мережах;
- перенаправлення громадян до юристів, які працюють в системі БПД.

З початком війни діяльність волонтерів БПД була зосереджена на допомозі внутрішньо переміщеним особам, учасникам бойових дій, а також на наданні правової підтримки громадянам, постраждалим від військових злочинів.

Серед екологічних волонтерських організацій виділяється діяльність громадської організації «Центр екологічних ініціатив «Екодія», де експерти та активісти об'єдналися навколо ідеї збереження навколишнього середовища через вплив на політичні рішення.

Основні напрямки діяльності організації [31]:

- зелене відновлення України (запровадження стандартів якості повітря, зменшення викидів від транспорту в містах, моніторинг якості води в сільській місцевості, збільшення лісових площ та зниження впливу сільського господарства на довкілля);
- дослідження розвитку зеленої енергетики, проведення онлайн-курсів з цього питання, а також розгляд політичних аспектів у сфері зміни клімату;
- перевірка якості води в громадах і порівняння її з європейськими стандартами;
- організація кліматичних маршів, що спрямовані на вимогу фінансування заходів по боротьбі зі зміною клімату;

- підтримка територіальних громад у розробці місцевої кліматичної політики;

- випуск навчальних матеріалів та інструкцій з екологічних питань.

Багато громадських організацій в Україні зосереджені на захисті здоров'я та прав дітей. Серед них можна відзначити такі організації, як ГО «Маленьке серце з мистецтвом», БФ «Асперн», ГО «Інтегрум» та інші.

Однією з найпопулярніших благодійних платформ є Dobro.ua, перша і найбільша онлайн-платформа для збору коштів в Україні. Вона є ефективним та сучасним інструментом для фінансування благодійних та соціальних проектів і працює за підтримки Міжнародного благодійного фонду «Українська біржа благодійності». Платформа була представлена в 2012 році, і за 10 років своєї діяльності збрала понад 395 мільйонів гривень, підтримавши майже 6000 проектів. З платформою співпрацювало понад 1,2 мільйона благодійників, а також більше 200 компаній [32].

Dobro.ua здійснює благодійну діяльність через створення комунікаційної платформи, яка дозволяє залучати кошти для підтримки різноманітних благодійних ініціатив. Проекти, розміщені на сайті Dobro.ua, є основними об'єктами благодійної діяльності на цій платформі.

Дослідники відзначають кілька характерних рис сучасної волонтерської діяльності в Україні [33]:

- високий рівень ініціативності та самостійності волонтерських організацій;
- формування волонтерських структур як частини громадянського суспільства, які професійно задовольняють конкретні потреби;
- збільшення кількості волонтерів, які приходять не з організацій громадянського суспільства, а з різних професійних сфер, таких як ІТ-технології, підприємництво тощо;
- певна «вимушеність» волонтерських ініціатив, що пояснюється недостатньою ефективністю державних інститутів або обмеженістю державних ресурсів.

Таким чином, волонтерство спрямоване на благо громади чи суспільства і ґрунтується на загальнолюдських цінностях. Хоча волонтери можуть використовувати свої професійні навички і потенціал у цій діяльності, волонтерство не має на меті сприяння їх професійному та кар'єрному розвитку. Це безкорислива та безоплатна діяльність, і її здійснення передбачає наявність основного джерела доходу або оплачуваної роботи.

2.2. Українське волонтерство в умовах війни

Волонтерський рух в Україні зазнав значних змін та трансформацій із початком військового конфлікту в 2014 році та особливо після повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році. Волонтерство стало важливою складовою національної оборони та підтримки цивільного населення, а самі волонтери виконують численні функції, які виходять за межі традиційної гуманітарної допомоги. В умовах війни волонтерство стало не лише соціальним, а й патріотичним актом, а також важливим елементом підтримки державних і громадських ініціатив.

З початком війни роль волонтерів в Україні вийшла на новий рівень, оскільки волонтери стали активно залучатися до допомоги армії, надаючи необхідне військово-спорядження, медикаменти, продовольчі набори, а також організували евакуацію мирних жителів. Волонтерські організації та окремі громадяни розвинули механізми для підтримки Збройних сил України (ЗСУ), територіальної оборони, а також медичних закладів, допомагаючи лікарням і полевым шпиталям [34].

Одним з основних напрямків є забезпечення армії необхідним обладнанням та матеріалами, яких не вистачає через обмежену державну підтримку чи складнощі в закупівлях через воєнні умови. Волонтери організують закупівлю бронежилетів, касок, медикаментів, тактичних медичних засобів, а також продуктів харчування, одягу і техніки для фронту.

Волонтерські організації активно працюють із внутрішньо переміщеними особами (ВПО), надаючи їм гуманітарну допомогу, продукти харчування, одяг, медикаменти, а також організуючи тимчасове проживання. Допомога психологічного характеру також є важливою складовою роботи волонтерів, які займаються наданням консультацій для постраждалих від війни, в тому числі дітей.

Особливу увагу волонтери приділяють питанням захисту прав і свобод постраждалих від збройного конфлікту, зокрема жертвам військових злочинів, порушенню прав на здоров'я та безпеку. Волонтери активно співпрацюють з правозахисними організаціями для надання юридичних консультацій та підтримки для внутрішньо переміщених осіб, які стали жертвами насильства чи позбавлені житла [35].

В умовах війни в Україні також спостерігається активне зростання нових форм волонтерських ініціатив. Поява різноманітних онлайн-платформ для збору коштів на підтримку армії та інших важливих ініціатив, створення нових волонтерських груп, які займаються поширенням гуманітарної допомоги, а також розвиток волонтерських медичних мобільних бригад є важливими аспектами сучасного волонтерського руху.

Наприклад, створення Української волонтерської служби в 2017 році стало значущим кроком у розвитку системи організованого волонтерства в Україні. Вона об'єднує громадських активістів, підприємців, студентів, представників різних професій для ефективної координації та підтримки волонтерських ініціатив. Волонтери на платформах типу Dobro.ua активно збирають кошти та ресурси для закупівлі медичних засобів, техніки для ЗСУ, а також допомоги людям, які постраждали внаслідок бойових дій.

Мотивація волонтерів в умовах війни в Україні змістилася від суто гуманітарної допомоги до глибокого патріотичного усвідомлення необхідності участі в боротьбі за незалежність та суверенітет держави. Володіння власними професійними навичками в таких сферах, як юриспруденція, медицина, ІТ, дає волонтерам можливість не тільки надавати

фізичну допомогу, але й активно впливати на вирішення соціальних, правових та інформаційних проблем [36].

Зокрема, роль правових волонтерів у системі безоплатної правової допомоги (БПД) стала критично важливою під час війни. Волонтери, що працюють в рамках проекту «Волонтер БПД», активно залучаються до правової допомоги ВПО, військовим, а також надають консультації щодо правових аспектів, пов'язаних з військовими злочинами та порушенням прав людини.

Волонтерський рух в Україні, особливо під час війни, став не лише основою підтримки держави, а й важливою частиною відновлення країни після війни. У майбутньому волонтерство в Україні має потенціал для подальшої інституціалізації та розширення своєї ролі в усіх сферах суспільного життя, від освіти до екології та інновацій [37].

Завдяки зміцненню координації між волонтерськими організаціями, державою та приватними підприємствами, а також за рахунок розвитку цифрових технологій та онлайн-ініціатив, волонтерський рух може стати основою для побудови більш стійкої та сильної громадянської нації, готової до вирішення будь-яких викликів.

Отже, волонтерство під час війни є найважливішим чинником підтримки бойових дій та допомоги постраждалим. Волонтери роблять значний внесок у національну безпеку, гуманітарну допомогу та розвиток громад. Тому права та гарантії волонтерів мають бути захищені та забезпечені належним чином.

2.3. Судова практика з питань волонтерської діяльності

Повномасштабне вторгнення спричинило значний сплеск волонтерської активності серед громадян, які різними способами долучилися до допомоги армії та постраждалим від бойових дій. Важко переоцінити

вклад волонтерів у підтримку військових та мирного населення, адже щодня вони виконують величезну кількість роботи, забезпечуючи надійний тил.

У березні 2022 року Верховна Рада внесла зміни до Кримінального кодексу України, які передбачають покарання за незаконне використання гуманітарної допомоги, криміналізуючи її продаж. Це було зроблено з метою зменшення ризиків зловживань величезними обсягами гуманітарної допомоги, яка надходить до країни. Однак на практиці саме за цією статтею почали переслідувати волонтерів.

З того часу було закрито лише два кримінальні провадження, а інші волонтери продовжують залишатися «підозрюваними» або «обвинуваченими». Багато з них знаходяться на волі завдяки внесенню застави, а у деяких випадках було конфісковано необхідне для роботи обладнання, пломби чи автомобілі, які не мають відношення до кримінальних проваджень.

Важливо зазначити, що волонтери, як правило, є публічними особами у своїх середовищах, тому такі випадки негативно позначаються на їхній репутації та на довірі громадськості до волонтерства і благодійності. Цю ситуацію часто підкріплюють місцеві ЗМІ, які публікують новини без належної об'єктивності, повторюючи повідомлення з міліцейських і прокурорських сайтів, часто порушуючи принципи презумпції невинуватості і видаючи волонтерів за злочинців. Найгірше, що ніхто з правоохоронців не вибачився за свої дії, не взяв на себе відповідальність, не відновив репутацію постраждалих волонтерів, не компенсував витрати на адвокатів, медичні послуги або відновлення їхнього бізнесу.

На сьогодні є 9 невіршених кримінальних справ, що виникли ще у 2022 році, а цього року відомо лише про одне нове кримінальне провадження проти волонтера за статтею 201-2. Хоча це свідчить про зменшення кількості переслідувань, загроза таких випадків усе ще існує.

Зокрема, необхідно чітко визначити, що саме є предметом кримінального правопорушення, зокрема яка саме гуманітарна допомога

вважається такою, які товари чи предмети потрапляють під це визначення та з якого моменту.

Закон «Про гуманітарну допомогу» визначає термін «гуманітарна допомога» та надає перелік її характеристик. Зокрема, згідно з цим законом, гуманітарна допомога — це адресна, безоплатна допомога у вигляді грошей чи товарів, яка:

- Може бути надана у вигляді безповоротної фінансової допомоги, добровільних пожертвувань, виконання робіт або надання послуг.
- Надається як іноземними, так і вітчизняними донорами з гуманітарною метою (тобто безкоштовно).
- Призначена для осіб, що потребують допомоги через соціальну незахищеність або матеріальну незабезпеченість, а також для підготовки до збройного захисту держави чи її захисту у разі агресії.

Закон також визначає донорів як юридичних осіб, які надають гуманітарну допомогу на добровільних засадах, а реципієнтами можуть бути організації, зареєстровані в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги.

Визначено також категорії потенційних отримувачів гуманітарної допомоги, серед яких — благодійні організації, громадські та релігійні установи, Червоний Хрест, реабілітаційні заклади тощо.

Таким чином, відповідно до цього закону, гуманітарною допомогою буде вважатися товар, переданий безкоштовно від юридичної особи-донору до юридичної особи-реципієнта з конкретною метою, наприклад, для захисту країни від збройної агресії.

Тут постає питання, де ж місце для волонтерів? І ви будете праві, адже цей закон не згадує про волонтерів чи окремих осіб. Інакше кажучи, закон не регулює індивідуальну волонтерську діяльність, оскільки фізичні особи в розумінні цього законодавства не можуть бути ані донорами, ані отримувачами гуманітарної допомоги.

Законодавець, очевидно, не передбачав такої активної участі звичайних громадян у підтримці фронту, тому, ймовірно, закон був розроблений з орієнтацією на міжнародні організації та великі установи. Це підтверджується й описаним у законі порядком отримання допомоги, згідно з яким донор повинен спочатку надіслати листа одержувачу, а останній має дати письмову згоду на отримання цієї допомоги.

У подальшому товар визнається гуманітарною допомогою за рішенням обласних або інших місцевих адміністрацій, а також проходить митний контроль за спеціальним порядком.

Це стандартна процедура, однак із початком війни уряд ухвалив постанову №174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану», яка спростила процес ввезення гуманітарної допомоги.

Зокрема, постановою визначено, що під час воєнного стану гуманітарну допомогу можна пропускати через митний кордон України, подавши декларацію в паперовій або електронній формі, заповнену особою, яка перевозить відповідні товари. При цьому товар автоматично вважається гуманітарною допомогою на основі декларативного принципу.

Тобто, достатньо, щоб перевізник заявив на митниці, що він везе гуманітарний вантаж, і цей вантаж автоматично визнається гуманітарною допомогою.

Тепер розглянемо питання предмету злочину. Як зазначалося раніше, згідно з законом, гуманітарна допомога повинна передаватися від донорів (юридичних осіб) до отримувачів гуманітарної допомоги. Теоретично, отримувачами мають бути юридичні особи, зареєстровані в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги, який веде Міністерство соціальної політики України.

Це дає підстави припустити, що працівники таких юридичних осіб могли б «незаконно використовувати» гуманітарну допомогу, і для цього необхідно визначити спеціального суб'єкта злочину.

Однак у диспозиції ст. 201-2 КК України чітко не зазначено коло осіб, які можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги, що дає можливість залучати до відповідальності тих, хто не є прямим отримувачем допомоги.

Таким чином, хоча теоретично можна притягнути осіб до кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги, на даний момент відсутня усталена судова практика з цього питання, що підтверджується вироками Шевченківського районного суду м. Чернівці від 26.08.2022 [38] та Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 27.07.2022 [39].

Згідно з частиною 1 статті 201-2 Кримінального кодексу України, кримінально карається: (і) збут товарів, які є гуманітарною допомогою; (ii) використання благодійних пожертв або грантів; (iii) укладання інших правочинів, що стосуються розпорядження таким майном.

Відповідно до Цивільного кодексу України, купівля-продаж означає оплатну передачу товару у власність іншій особі (покупцеві). Це, ймовірно, є одним із найскладніших аспектів, оскільки, згідно з ч. 1 ст. 201-2 КК України, укладання договору купівлі-продажу майна, що визнано гуманітарною допомогою, вже можна розглядати як ознаку об'єктивної сторони злочину.

Так, вироком Шевченківського районного суду міста Чернівці від 26 серпня 2022 року затверджено угоду з прокурором, за якою особа визнала свою провину за передачу автомобіля, включаючи передачу ключів, свідоцтва про реєстрацію та декларації, в якій товар визнається гуманітарною допомогою (очевидно, автомобіль був включений до списку таких товарів) [38].

Також кримінально карається вчинення інших правочинів щодо розпорядження гуманітарним майном, однак Кримінальний кодекс не наводить конкретних видів правочинів, які підпадають під кримінальну відповідальність.

Згідно з частиною 1 статті 317 Цивільного кодексу України, право розпорядження є одним із елементів права власності і включає можливість передачі майна у тимчасове користування або у володіння третім особам. Це означає, що якщо гуманітарна допомога була передана в користування третім особам без належного дозволу, таке використання може бути визнано незаконним.

Водночас варто підкреслити, що кваліфікуючою ознакою злочину є наявність мети отримання прибутку. Прибутком зазвичай вважають різницю між доходом від діяльності та витратами, тобто фактично отриману вигоду. Зрозуміло, що якщо товар був переданий донором безкоштовно, але перепроданий, то всі кошти від продажу будуть вважатися прибутком. Однак, якщо товар було придбано волонтером за власні кошти і продано за ту саму ціну, то це не є прибутковою діяльністю і, відповідно, не підпадає під кримінальну відповідальність за ст. 201-2 КК України.

Окрім того, важливим є мінімальний поріг вартості товару. Стаття 201-2 Кримінального кодексу України встановлює, що для притягнення до кримінальної відповідальності необхідно, щоб розмір збитку чи вигоди від незаконних дій перевищував 438 900 грн, що є порогом для визначення «значного розміру».

Отже, якщо вчинені дії не перевищують розміри, встановлені диспозицією ст. 201-2 Кримінального кодексу України, то вони не тягнуть за собою кримінальної відповідальності.

Основною проблемою є те, що правоохоронці почули про «продаж гуманітарної допомоги» і, не вивчаючи детально правовий статус такої допомоги, почали масово проводити обшуки та вручати підозри волонтерам.

Це свідчить про відсутність розуміння всієї специфіки регулювання гуманітарної допомоги.

Ще однією проблемою є те, що волонтери, ввозячи товар до України, декларують його як гуманітарну допомогу, хоча насправді він таким не є, якщо товар було придбано за кошти самих волонтерів. За визначенням відповідного закону, гуманітарною допомогою можуть вважатися тільки ті товари, які передаються донором безкоштовно для безпосереднього розповсюдження в Україні. Якщо це не є гуманітарною допомогою, то товар має бути розмитнений у загальному порядку.

В Україні виникає складна ситуація, коли товар, який не є гуманітарною допомогою, декларується як така, щоб уникнути сплати митних зборів і швидко доставити вантаж до місця призначення. Хоча це значно полегшує роботу волонтерів, така практика ставить їх під загрозу кримінального переслідування за статтею 201-2 Кримінального кодексу України.

З огляду на це, ми рекомендуємо правоохоронцям та суддям, оцінюючи випадки незаконного використання гуманітарної допомоги, відповідати на такі ключові питання:

1. Чи є товар гуманітарною допомогою за визначенням закону?
2. Чи було отримано цей товар безкоштовно від донорів?
3. Чи було товар визнано чи задекларовано як гуманітарну допомогу?
4. Чи був цей товар проданий третім особам?
5. Чи є достатні докази того, що особа отримала прибуток від продажу товару?
6. Чи перевищує сума отриманого прибутку поріг у 438 тисяч грн?

Отже, судова практика щодо волонтерської діяльності в Україні знаходиться на етапі формування, адже волонтерство є порівняно новим соціальним явищем для національної правової системи. Тим не менше, з огляду на важливу роль, яку волонтери відіграють у суспільному житті,

особливо під час війни, численні правові питання стосуються цієї сфери, а судова практика поступово відповідає на них.

Висновки до Розділу 2

Отже, можемо зробити наступні висновки:

Волонтерство спрямоване на благо громади чи суспільства і ґрунтується на загальнолюдських цінностях. Хоча волонтери можуть використовувати свої професійні навички і потенціал у цій діяльності, волонтерство не має на меті сприяння їх професійному та кар'єрному розвитку. Це безкорислива та безоплатна діяльність, і її здійснення передбачає наявність основного джерела доходу або оплачуваної роботи.

Волонтерство під час війни є найважливішим чинником підтримки бойових дій та допомоги постраждалим. Волонтери роблять значний внесок у національну безпеку, гуманітарну допомогу та розвиток громад. Тому права та гарантії волонтерів мають бути захищені та забезпечені належним чином.

Судова практика щодо волонтерської діяльності в Україні знаходиться на етапі формування, адже волонтерство є порівняно новим соціальним явищем для національної правової системи. Тим не менше, з огляду на важливу роль, яку волонтери відіграють у суспільному житті, особливо під час війни, численні правові питання стосуються цієї сфери, а судова практика поступово відповідає на них.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ

3.1 Проблеми волонтерського руху в Україні

Волонтерський рух в Україні, особливо в умовах війни, має величезне значення для підтримки армії, надання гуманітарної допомоги та допомоги постраждалим. Однак, поряд з його значним внеском, існує низка проблем, які заважають ефективній діяльності волонтерів.

Розглянемо деякі проблеми, з якими стикається волонтерський рух в Україні.

1. Невизначеність правового статусу волонтерів. Законодавство України не завжди чітко регулює правовий статус волонтерів, що може призводити до правових колізій. Наприклад, у контексті гуманітарної допомоги багато волонтерів стикаються з труднощами при ввезенні товарів, оскільки процедура декларування гуманітарної допомоги не завжди передбачає індивідуальні ініціативи. Часто волонтери не враховують нюанси, коли товар, куплений ними за власні кошти, декларується як гуманітарна допомога, що може призвести до правових наслідків. Така ситуація ускладнює їхню діяльність і ставить під загрозу можливість кримінальних переслідувань.

2. Ризик кримінального переслідування. В Україні були випадки, коли волонтери зазнавали кримінального переслідування через невірно трактоване використання гуманітарної допомоги. Законодавчі прогалини та відсутність чіткого розуміння ролі волонтерів у ланцюзі гуманітарної допомоги призводять до того, що правоохоронці можуть помилково звинуватити волонтерів у незаконному використанні або продажу гуманітарної допомоги. Навіть безпідставне відкриття кримінальних справ може зруйнувати репутацію волонтерів і створити атмосферу недовіри до їхньої роботи.

Під час війни гострою стає проблема безпеки волонтерів, особливо тих, хто самостійно доставляє допомогу підрозділам, розташованим на лінії

зіткнення. Волонтери гинуть, допомагаючи евакуювати населення, доставляючи продовольство та надаючи іншу допомогу тим, хто її потребує.

Традиційною проблемою (і не тільки волонтерства) є опір чиновників і консерватизм органів влади, які хочуть жити по-старому і не сприймають змін, пов'язаних з реформами.

3. Недостатня координація та ресурсне забезпечення. Волонтерські організації часто стикаються з проблемами координації своїх дій як на рівні місцевих, так і на національних масштабах. Хоча існують окремі великі благодійні фонди та ініціативи, вони іноді не можуть належно співпрацювати один з одним через відсутність централізованої координації. Крім того, волонтери часто стикаються з нестачею ресурсів — як фінансових, так і матеріальних — для забезпечення своїх проєктів. Дефіцит ресурсів змушує їх працювати в умовах надмірного навантаження, що може негативно позначитися на ефективності роботи.

4. Відсутність системної підтримки волонтерських ініціатив. Попри високий рівень активності громадян та їхню готовність до допомоги, волонтерські ініціативи часто не мають необхідної підтримки з боку держави. Це стосується як юридичної, так і фінансової підтримки. Порівняно з іншими країнами, де волонтерство є частиною громадянської інфраструктури, в Україні ще не сформовано належної системи підтримки для волонтерів. Багато волонтерських організацій не мають стабільного фінансування, що обмежує їхні можливості для організації ефективної роботи.

5. Проблеми з транспортуванням та логістикою. Проблеми з транспортуванням гуманітарної допомоги залишаються однією з основних труднощів для волонтерів, зокрема на сході та півдні України, де інфраструктура серйозно постраждала від бойових дій. Часто волонтерам доводиться долати перешкоди, пов'язані з пошкодженими дорогами, відсутністю транспорту або обмеженими умовами для доставки вантажів. Збільшення обсягів гуманітарної допомоги також вимагає належної

логістичної підтримки, щоб мінімізувати втрати або затримки при доставці товарів.

6. Моральна втома та емоційне вигорання волонтерів. Проблеми, пов'язані з емоційним вигоранням волонтерів, стають дедалі актуальнішими, оскільки багато людей працюють безперервно, часто за відсутності нормальних умов для відпочинку. Велика кількість стресових ситуацій, спілкування з постраждалими та особисті переживання можуть привести до морального виснаження. Волонтери часто не отримують належної психологічної підтримки, що може призвести до втрати мотивації, депресії або навіть фізичних захворювань.

Ми погоджуємося з думкою дослідників [40], що важливо не ігнорувати проблему виснаження волонтерів (фізичного, емоційного та психологічного), яке є значною проблемою, особливо для волонтерів, які працюють у сферах медицини, психологічної підтримки чи на гарячих лініях. Цей процес часто пов'язаний з постійним контактом з чужим болем та стражданням.

Симптоми емоційного вигорання включають виснаження, втрату енергії, відчуття безсилля, порожнечі, апатії, а також негативне ставлення до оточуючих, прагнення відсторонитися, звинувачення тих, хто отримує допомогу, у безпорадності чи слабкості, зниження почуття власної значущості та компетентності, зосередженість на процесі виконання завдання, а не на досягнутому результаті. Це пов'язано з високим рівнем стресу, постійним напруженням і тривалим навантаженням, а також з відсутністю належної підтримки волонтерів з боку суспільства та держави. Волонтерська діяльність сьогодні є дуже важливою та значущою для країни, тому вигорання волонтерів є особливо небезпечним і потребує невідкладного реагування.

Для запобігання професійному вигоранню волонтери активно розробляють та впроваджують різноманітні програми та ініціативи. Одним із таких прикладів є проект UA Mental Help, у рамках якого кваліфіковані

психологи-волонтери надають безкоштовну психологічну підтримку тим, чиє життя було спотворене війною. Також існує ініціатива «Україна. Ми разом», що об'єднує понад 300 психологів та тренерів, готових надавати безкоштовні консультації в межах волонтерського руху [41].

7. Труднощі з взаємодією з державними структурами. Незважаючи на зусилля, які державні органи докладають для підтримки волонтерів, часто виникають проблеми у взаємодії між волонтерами та державними інститутами. Волонтери стикаються з бюрократичними перешкодами, довгими процедурами, відсутністю чітких інструкцій або непорозуміннями з місцевими органами влади. Це ускладнює ефективність їхньої роботи, а також позначається на швидкості надання допомоги тим, хто її потребує.

8. Стигматизація волонтерів та негативний вплив медіа. Волонтери, особливо у разі неправомірних звинувачень чи помилкових заяв про зловживання гуманітарною допомогою, можуть зазнати соціальної стигматизації. Негативні публікації в ЗМІ, які не завжди спираються на факти, можуть завдати серйозної шкоди репутації волонтерських організацій та окремих осіб. Такі ситуації можуть демотивувати тих, хто хоче долучитися до волонтерського руху, і створюють атмосферу недовіри.

8. Однією з важливих проблем, що заважають розвитку волонтерства в Україні, є діяльність псевдоволонтерів. Ще на початку АТО були зафіксовані випадки зловживання статусом волонтера, зокрема спроби незаконного вивезення зброї з території проведення АТО, непрозорий облік, таємний перепродаж військової допомоги та випадки її привласнення. Дослідники зазначають, що ці негативні явища були характерні для початкового періоду бойових дій, але з часом вони були значно мінімізовані. Проте й до сьогодні трапляються випадки привласнення зібраних коштів. Учені вважають, що проблему можна вирішити через впровадження спеціальних механізмів звітності та моніторингу діяльності волонтерських організацій [42].

9. Іншою проблемою, що обмежує ефективність волонтерської діяльності, є недостатня координація серед волонтерів. Це зумовлено відсутністю ефективних механізмів і координаційних центрів. Однак уже зроблено певні кроки для вирішення цієї проблеми, особливо під час війни. У березні 2022 року Міністерство оборони України спільно з YouControl створили онлайн-платформу «Люди за Україну», яка сприяє оперативній допомозі Збройним Силам України. Метою цього проекту є об'єднання і координація дій усіх волонтерів, які забезпечують потреби Збройних Сил та військ України [43]. Платформа дозволяє в реальному часі відстежувати можливості волонтерів для задоволення конкретних потреб армії, автоматично розподіляти допомогу по Україні, доставляти її туди, де вона найбільше потрібна, та координувати логістику для швидкої доставки товарів і послуг.

10. Ще однією проблемою є недостатня кваліфікація волонтерів, особливо студентів, у роботі з певними категоріями людей, наприклад, з особами з інвалідністю. І. Є. Артеменко пропонує вирішити цю проблему через сертифікацію волонтерської діяльності. Автор підкреслює, що крім мотиваційної складової у волонтерстві важливою є також когнітивна складова. Студент-волонтер повинен добре розуміти психологічні особливості цієї категорії людей, їх комунікативні характеристики, знати про ризики психічних захворювань, розуміти потреби і інтереси людей, з якими працює, а також вміти спокійно і виважено реагувати на ці характеристики [44]. Тому сертифікація волонтерів має бути обов'язковою умовою для виконання волонтерської роботи.

З огляду на це, політика підтримки волонтерства повинна бути спрямована на вирішення цих проблем. На нашу думку, під цією політикою слід розуміти діяльність держави, органів місцевого самоврядування та громадянських інститутів, спрямовану на визначення законодавчо встановлених цілей, розробку та реалізацію управлінських заходів і рішень для забезпечення ефективної волонтерської діяльності.

Отже, попри численні труднощі, волонтерський рух в Україні продовжує бути важливою рушійною силою, яка забезпечує підтримку армії, постраждалим та цивільному населенню. Однак для того, щоб забезпечити ефективність волонтерства на довготривалу перспективу, необхідно вирішити ці проблеми. Важливо створити чіткі правові рамки для діяльності волонтерів, зокрема щодо гуманітарної допомоги, а також забезпечити належну підтримку, координацію та ресурсне забезпечення волонтерських ініціатив.

3.2 Зарубіжний досвід волонтерства

Волонтерський рух є широко розповсюдженим у світі і розглядається як глобальний процес об'єднання людей, які прагнуть внести свій вклад у покращення добробуту як своєї спільноти, так і світового суспільства. Волонтери — це люди різного віку та професій, які віддають частину свого часу, енергії та знань на благо інших. Більшість країн, особливо найбільш розвинені, визнають важливість волонтерства та сприяють його розвитку, оскільки вважають його ефективним інструментом для розвитку суспільства.

Світовий досвід розглядає волонтерство як важливу складову соціальної роботи, яка дозволяє подолати відчуження людей від соціальних проблем, формувати модель колективної участі та відновлювати загальнолюдські цінності.

Феномен волонтерства виник наприкінці 19 століття, і 1859 рік вважається роком його зародження. Саме тоді французький письменник та журналіст Жан-Анрі Дюнан запропонував створити Червоний Хрест — організацію, що працювала на волонтерських засадах і надавала допомогу полоненим і пораненим. Принципи, сформульовані Дюнаном, залишаються основою діяльності волонтерських організацій по всьому світу. Однією з важливих віх у розвитку волонтерського руху стало ХХ століття, коли були засновані перші волонтерські організації [45].

Волонтерський рух отримав значний розвиток у США, де він зародився ще в XIX столітті. В цей час, за ініціативою Франкліна Рузвельта в рамках програми «Новий курс», була створена організація «Civilian Conservation Corps». Її метою було зменшення рівня безробіття та проведення робіт з охорони навколишнього середовища і природних ресурсів. Програма здобула велику популярність серед населення і стала основою для багатьох інших масових, здебільшого екологічних проєктів [46]. З 1990-х років волонтерський рух у США набув ще більшого поширення, охоплюючи різні верстви населення незалежно від рівня освіти, доходів чи професії. Попри добровільність участі, волонтерство передбачає відповідальність за виконання певних норм і вимог, збереження матеріальних цінностей тощо. Участь у волонтерських програмах є важливим показником особистісних якостей, а робота на волонтерських засадах зараховується як стаж для навчання або при вступі до престижних навчальних закладів, так само, як і оплачувана праця.

Варто також відзначити підтримку волонтерського руху державними органами таких розвинених країн, як США, Канада, Австралія, Великобританія, Італія, Японія та інших. В цих країнах вважають, що волонтерська діяльність сприяє збереженню і зміцненню основних демократичних принципів, зокрема через залучення громадян до процесу прийняття рішень. Уряди цих країн надають значну підтримку волонтерським ініціативам, зокрема через прийняття законодавчих актів, що стимулюють розвиток волонтерства, створення державних волонтерських центрів та спеціальних програм.

Серед європейських країн Великобританія та Ірландія демонструють один із найвищих рівнів участі населення у волонтерській діяльності — до 30% та 33% відповідно. Серед найбільш популярних напрямків волонтерства виділяються соціальна робота, спортивні заходи, рекламні акції та охорона навколишнього середовища, причому останнім часом інтерес до цих сфер зростає.

У Великій Британії до кінця 1940-х років основні медичні та соціальні послуги надавали саме волонтерські організації, діяльність яких доповнювала допомогу, що надається сім'єю та громадою. Однак коли держава взяла на себе відповідальність за ці сфери, волонтерська діяльність значною мірою втратила актуальність. Однак з часом, завдяки глибокому переконанню, що професійні державні соціальні працівники не можуть задовольнити всі потреби суспільства, 1960-ті роки стали "золотим віком волонтерства". Це стало відправною точкою для бурхливого розвитку незалежної соціальної роботи, що призвело до офіційної реєстрації численних некомерційних організацій.

У країнах англосаксонської традиції неурядові громадські організації (НГО) повинні мати чітко визначену мету, на відміну від органічних спільнот або профспілок. Залучення волонтерів в НГО має як практичну, так і моральну основу: з одного боку, це співпраця для досягнення спільних цілей, а з іншого — прагнення до благородних цілей. НГО чітко відокремлені від держави, хоча вони можуть отримувати державне фінансування, особливо для надання медичних та соціальних послуг. Водночас їх діяльність значною мірою залежить від приватного фінансування та самостійно залучених коштів. Для залучення спонсорів організації проводять рекламні кампанії і фактично конкурують за ресурси. Законодавство цих країн передбачає податкові пільги для донорів громадських організацій, що сприяє розвитку цієї сфери.

Масштаби діяльності неурядових організацій (НУО) є величезними — від надання прямої допомоги до реалізації комплексної соціальної підтримки та впливу на місцеві та національні органи влади. Волонтерський рух у Великій Британії користується значною підтримкою уряду, оскільки його вважають важливим елементом соціальної політики. Це стало особливо очевидно в 1980-х роках, коли зріс рівень безробіття, і як політики, так і суспільство почали розглядати волонтерську діяльність як часткове рішення цієї проблеми.

У Німеччині, на відміну від англо-американської традиції, терміни «волонтер» і «волонтерство» використовуються рідше, натомість часто вживаються поняття «робота» та «безоплатна діяльність». Останній термін охоплює традиційне визначення волонтерської роботи, яка є добровільною та неоплачуваною. Волонтерська діяльність в Німеччині бере свій початок ще в 1788 році, з Гамбурзького кодексу бідних, і вже тоді соціальний захист бідних був організований за допомогою добровільної праці. Згодом у 1808 році, завдяки комунальній реформі в Пруссії, волонтерство стало важливою частиною соціального забезпечення, дозволяючи надавати допомогу з мінімальним використанням державних ресурсів. Волонтерська робота в Німеччині часто вимагає високої кваліфікації, компетентності та відповідальності, що сприяє розробці різноманітних моделей волонтерської діяльності, які допомагають людям працювати на благо інших [47].

Волонтерство в Німеччині має свої особливості, що відображені в законодавчих ініціативах. Наприклад, з 1964 року в країні діє програма «Соціальний рік волонтера» (Freiwilliges Soziales Jahr, FSJ), яка дає можливість молоді брати участь у соціальних або екологічних проектах. З 2002 року волонтерська діяльність у Німеччині також стала альтернативою військовій службі. Ці програми дозволяють молодим людям здобути цінний життєвий досвід, визначитися з професійним напрямком і стають невід'ємною частиною успішного розвитку суспільства.

У Франції близько 20% дорослого населення регулярно бере участь у волонтерських ініціативах. Волонтери активно залучаються до роботи в місцевих органах влади, державних установах, поліції, органах громадської безпеки, а також у дипломатичних установах, таких як посольства та консульства. Найпопулярніші напрямки волонтерства включають проекти в сфері охорони здоров'я, реабілітації, боротьби з ізоляцією та дискримінацією, адаптації іммігрантів, а також освітні й культурні програми.

У Чехії акредитовані неурядові організації, які займаються відбором, навчанням волонтерів і укладанням з ними контрактів. Ці волонтери

направляються на роботу до організацій, які потребують допомоги, зокрема в державні органи, а також в місцеві органи влади та самоврядування.

В Угорщині організаторами волонтерської діяльності можуть бути благодійні організації, державні установи, а також державні чи приватні постачальники послуг у таких сферах, як соціальна допомога, культура, освіта та захист меншин. Організації, які набирають волонтерів, зобов'язані зареєструватися в відповідному міністерстві. Закон Угорщини щодо суспільно корисної волонтерської діяльності встановлює детальну бюрократичну процедуру реєстрації та визначає умови, за яких може бути відмовлено у реєстрації.

В Італії встановлені чіткі принципи та критерії для регулювання взаємин між державними установами та громадськими організаціями. Волонтерам надаються певні права та захист, а для волонтерських організацій визначено обов'язки, серед яких — обов'язкове медичне страхування та відповідальність перед третіми особами. Однією з найбільших волонтерських організацій в Італії є Італійський фонд волонтерства, заснований за ініціативи Римського ощадного банку. Цей фонд надає консалтингові та освітні послуги волонтерам і організаціям, а також виступає засновником національних премій для підтримки найбільш активних і перспективних волонтерських груп, що вирішують соціальні проблеми. В Італії існує також Постійний комітет керівників волонтерських організацій і фондів, який представляє інтереси 2 мільйонів волонтерів перед урядом, парламентом, церквою та іншими державними установами [48].

Підсумовуючи аналіз досліджень зарубіжних країн, можна зазначити, що теорія і практика волонтерства в цих країнах мають більш високий офіційний статус і значний практичний досвід порівняно з Україною. Волонтерська діяльність є важливою для всього світу, оскільки волонтерський рух сприяє збереженню та зміцненню загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, а також особистісному розвитку через усвідомлення потенціалу людини. Водночас варто зазначити,

що кожна країна повинна розробити свою модель регулювання волонтерської діяльності, враховуючи соціальні, культурні та економічні особливості, при цьому важливим елементом є чітка і ефективна взаємодія громадськості та державних органів для досягнення синергетичного ефекту.

3.3 Перспективи подальшого розвитку волонтерства та вирішення проблем, що постали перед сучасним українським суспільством в Україні

Волонтерський рух в Україні став важливою складовою соціальної, економічної та політичної діяльності країни, особливо в умовах війни та гуманітарної кризи, що триває з 2014 року. Враховуючи зміни в суспільному середовищі, значну роль, яку відіграють волонтери в підтримці армії, медичних установ, громадських ініціатив, а також у допомозі людям, які постраждали від військових дій, можна виокремити кілька основних перспектив розвитку волонтерства в Україні та способів вирішення проблем, з якими стикаються волонтери.

Однією з основних проблем, що постала перед українським волонтерством, є недостатня правова регламентація цієї діяльності. Хоча законодавство в Україні поступово розвивається в цьому напрямку, досі залишається проблема відсутності чітких нормативних актів, що б гарантували захист прав волонтерів і визначали їхню роль у соціальному середовищі [49]. Для вирішення цієї проблеми можна запропонувати:

- Розробку та прийняття нових законів і підзаконних актів, які забезпечать прозорість діяльності волонтерських організацій, регламентують їх діяльність, нададуть правовий статус волонтерам, а також визначать умови їхньої взаємодії з державними та приватними структурами.

- Створення єдиного реєстру волонтерських організацій, що дозволить контролювати фінансування, звітність та діяльність таких організацій, забезпечить прозорість і дозволить уникати зловживань.

Волонтери в Україні все частіше стикаються з необхідністю надання професійної допомоги в складних умовах, таких як психологічна підтримка військових і мирного населення, допомога постраждалим від бойових дій, медична підтримка, надання консультацій з юридичних питань. Для покращення якості цієї допомоги необхідно:

- Запровадження спеціалізованих курсів і тренінгів для волонтерів, де вони зможуть отримати знання в різних сферах, таких як перша медична допомога, психологічна підтримка, юридичні консультації, організація логістики та ін.

- Сертифікація волонтерів через систему спеціальних навчальних центрів чи курсів, що надасть волонтерам необхідні знання та забезпечить додаткову мотивацію до професійного розвитку.

Однією з важливих проблем є недостатня координація між волонтерськими організаціями, державними установами, бізнесом та міжнародними партнерами [50]. Ця проблема веде до дублювання зусиль, неефективного використання ресурсів та відсутності стратегічного підходу. Для покращення ситуації варто:

- Створити централізовані координаційні платформи, що забезпечать ефективну взаємодію між усіма учасниками волонтерської діяльності — від малих громадських ініціатив до великих міжнародних організацій.

- Розвивати міжсекторальне партнерство між урядом, бізнесом, волонтерськими організаціями та міжнародними організаціями для спільної роботи над соціальними проектами, в тому числі з використанням сучасних технологій для збору, обробки і розподілу допомоги.

Також, однією з проблем, з якими стикаються волонтери в Україні, є недостатнє фінансування та підтримка з боку держави та приватного сектору.

Хоча багато волонтерських ініціатив мають значний вплив, їх реалізація часто стикається з нестачею коштів. Для подолання цієї проблеми можна:

- Впровадити державне фінансування для волонтерських ініціатив через бюджетні програми, що дозволить забезпечити стабільність та безперервність волонтерської діяльності.
- Заохочення приватного сектору до підтримки волонтерських організацій через податкові пільги для компаній, що активно підтримують соціальні проекти або надають фінансування для благодійних ініціатив.
- Розширення донорських програм від міжнародних організацій, таких як ООН, ЄС, з метою залучення коштів для українських волонтерських організацій.

Мотивація — одна з ключових проблем для волонтерів в Україні, особливо в умовах війни. Часто волонтери зіштовхуються з емоційним вигоранням та фізичним виснаженням. Тому важливо:

- Розвивати системи психологічної підтримки для волонтерів, що допоможе запобігти емоційному вигоранню і підвищити ефективність їх роботи.
- Запровадження програми визнання та винагороди для волонтерів, як у вигляді матеріальних стимулів, так і в формі суспільного визнання їхнього внеску, що посилить мотивацію до участі у волонтерському русі.

Волонтерство в Україні потребує популяризації серед широких верств населення, особливо серед молоді. Це допоможе розвинути культуру взаємодопомоги та громадянської активності в суспільстві. Для цього варто:

- Запускати освітні кампанії, спрямовані на популяризацію волонтерства в школах, університетах і через соціальні мережі. Пропагувати ідеї благодійності, доброчинності та соціальної відповідальності.
- Створення умов для розвитку волонтерських ініціатив серед молоді, зокрема, через співпрацю з університетами та студентськими організаціями.

Отже, волонтерський рух в Україні має величезний потенціал для розвитку, однак потребує комплексних змін на рівні законодавства,

організації та підтримки. Перспективи його розвитку залежать від створення сприятливих умов для волонтерів, координації між усіма учасниками процесу, належної фінансової та психологічної підтримки. Водночас, волонтерство не лише сприяє розв'язанню актуальних проблем, а й формує нову модель громадянської активності, що є важливою складовою успішного розвитку сучасного українського суспільства.

Висновки до Розділу 3

Отже, можемо зробити наступні висновки:

Попри численні труднощі, волонтерський рух в Україні продовжує бути важливою рушійною силою, яка забезпечує підтримку армії, постраждалим та цивільному населенню. Однак для того, щоб забезпечити ефективність волонтерства на довготривалу перспективу, необхідно вирішити ці проблеми.

Важливо створити чіткі правові рамки для діяльності волонтерів, зокрема щодо гуманітарної допомоги, а також забезпечити належну підтримку, координацію та ресурсне забезпечення волонтерських ініціатив.

Підсумовуючи аналіз досліджень зарубіжних країн, можна зазначити, що теорія і практика волонтерства в цих країнах мають більш високий офіційний статус і значний практичний досвід порівняно з Україною.

Волонтерська діяльність є важливою для всього світу, оскільки волонтерський рух сприяє збереженню та зміцненню загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, а також особистісному розвитку через усвідомлення потенціалу людини.

Водночас варто зазначити, що кожна країна повинна розробити свою модель регулювання волонтерської діяльності, враховуючи соціальні, культурні та економічні особливості, при цьому важливим елементом є чітка

і ефективна взаємодія громадськості та державних органів для досягнення синергетичного ефекту.

Волонтерський рух в Україні має величезний потенціал для розвитку, однак потребує комплексних змін на рівні законодавства, організації та підтримки.

Перспективи його розвитку залежать від створення сприятливих умов для волонтерів, координації між усіма учасниками процесу, належної фінансової та психологічної підтримки.

Водночас, волонтерство не лише сприяє розв'язанню актуальних проблем, а й формує нову модель громадянської активності, що є важливою складовою успішного розвитку сучасного українського суспільства.

ВИСНОВКИ

Таким чином, підбиваючи підсумки всьому викладеному вище, можна зробити наступні висновки.

1. Волонтерська діяльність повинна бути визначена як добровільна, безоплатна, соціально орієнтована та неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями.

2. На основі аналізу різноманітних документів, що регулюють законодавчу основу волонтерської діяльності, можна впевнено стверджувати, що в Україні існує стабільна нормативна база для волонтерства, хоча вона регулярно потребує змін та уточнень, зважаючи на розвиток самого волонтерства як соціального явища.

3. Волонтерська діяльність спрямована на благо громади чи суспільства в цілому, тобто є суспільнокорисною і не має на меті досягнення інших цілей, окрім як забезпечення загального блага, зокрема розвитку людського капіталу. Волонтерство не є діяльністю, орієнтованою на підтримку держави, не має політичного підтексту і ґрунтується на загальнолюдських цінностях. Хоча у процесі волонтерської діяльності суб'єкти можуть застосовувати свої професійні знання і навички, ця діяльність не повинна служити для досягнення їхніх професійних чи кар'єрних цілей. Волонтерство є безкорисливим і безоплатним, тобто здійснення волонтерської діяльності передбачає, що суб'єкт має основне оплачуване місце роботи чи інші джерела доходу. Волонтерська діяльність дозволяє особистості реалізувати найвищі потреби у суспільно визнаній самореалізації та самоактуалізації, де основним мотивом є саморозвиток і формування себе як моральної, цілісної особистості.

4. Волонтерство спрямоване на благо громади чи суспільства і ґрунтується на загальнолюдських цінностях. Хоча волонтери можуть використовувати свої професійні навички і потенціал у цій діяльності, волонтерство не має на меті сприяння їх професійному та кар'єрному

розвитку. Це безкорислива та безоплатна діяльність, і її здійснення передбачає наявність основного джерела доходу або оплачуваної роботи.

5. Волонтерство під час війни є найважливішим чинником підтримки бойових дій та допомоги постраждалим. Волонтери роблять значний внесок у національну безпеку, гуманітарну допомогу та розвиток громад. Тому права та гарантії волонтерів мають бути захищені та забезпечені належним чином.

6. Судова практика щодо волонтерської діяльності в Україні знаходиться на етапі формування, адже волонтерство є порівняно новим соціальним явищем для національної правової системи. Тим не менше, з огляду на важливу роль, яку волонтери відіграють у суспільному житті, особливо під час війни, численні правові питання стосуються цієї сфери, а судова практика поступово відповідає на них.

7. Попри численні труднощі, волонтерський рух в Україні продовжує бути важливою рушійною силою, яка забезпечує підтримку армії, постраждалим та цивільному населенню. Однак для того, щоб забезпечити ефективність волонтерства на довготривалу перспективу, необхідно вирішити ці проблеми. Важливо створити чіткі правові рамки для діяльності волонтерів, зокрема щодо гуманітарної допомоги, а також забезпечити належну підтримку, координацію та ресурсне забезпечення волонтерських ініціатив.

8. Підсумовуючи аналіз досліджень зарубіжних країн, можна зазначити, що теорія і практика волонтерства в цих країнах мають більш високий офіційний статус і значний практичний досвід порівняно з Україною. Волонтерська діяльність є важливою для всього світу, оскільки волонтерський рух сприяє збереженню та зміцненню загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, а також особистісному розвитку через усвідомлення потенціалу людини. Водночас варто зазначити, що кожна країна повинна розробити свою модель регулювання волонтерської діяльності, враховуючи соціальні, культурні та економічні особливості, при

цьому важливим елементом є чітка і ефективна взаємодія громадськості та державних органів для досягнення синергетичного ефекту.

9. Волонтерський рух в Україні має величезний потенціал для розвитку, однак потребує комплексних змін на рівні законодавства, організації та підтримки. Перспективи його розвитку залежать від створення сприятливих умов для волонтерів, координації між усіма учасниками процесу, належної фінансової та психологічної підтримки. Водночас, волонтерство не лише сприяє розв'язанню актуальних проблем, а й формує нову модель громадянської активності, що є важливою складовою успішного розвитку сучасного українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів. Права людини: навч. посіб. К.: Просвіта, 2002. С. 67-80.
2. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
4. Історичний словник української мови. під ред. Є. Тимченка. Т. 1. Х. : Українська радянська енциклопедія, 1932. 947 с.
5. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. Т. 1. К. : Наукова думка, 1977. 633 с.
6. Аналіз закону України «Про волонтерську діяльність» URL: <http://civil-rada.in.ua/?p=860>
7. Гончаренко В.О. Безоплатні договори за цивільним законодавством України. Актуальні проблеми держави та права. 2010. С. 239-245.
8. Про волонтерську діяльність: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 42. Ст. 435.
9. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України. Відомості Верховної Ради. 2013. № 25. Ст. 252.
10. Андрощук С. Принцип верховенства права: визначення, співвідношення із суміжними поняттями, особливості законодавчого закріплення і реалізації. Юридичний журнал «Юстиніан». 2005. №11. С. 65-69.
11. Філософія права: підруч. О.Г. Данильяк, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. за ред. проф. О.Г. Данильяна. Х. : Право, 2009. 208 с.

12. Уварова О. Загальні принципи права та їх роль у правозастосуванні з позицій природно-правового і позитивістського підходів до права. Вісник Академії правових наук України. 2008. №2. С. 35-39.
13. Універсальна декларація прав людини 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_015
14. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_043
15. Європейська хартія волонтерства 2011 р. URL: <https://www.rights.in.ua/themes/civic-participation/volunteering/volunteer-obligations>
16. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
17. Sherraden M. S. Effects of International Volunteering and Service: Individual and Institutional Predictors. M. S. Sherraden, B. J. Lough, A. Moore McBride. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 2008. № 19. P. 395–421.
18. Salamon M. Measuring the economic value of volunteer work globally: concepts, Estimates, and a roadmap to the future. M. Salamon, S. Sokolowski, M. Haddock. *Annals of Public and Cooperative Economics*. 2011. Vol. 82. № 3. P. 217–252.
19. Трубнікова О. А. Волонтерство як форма соціальної активності особистості. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. 7, вип. 20. Ч. 2. С. 205–209.
20. Бидерман К. Координация работы добровольцев и менеджмент волонтерских программ в Великобритании. Всеукраїнський громадський центр «Волонтер». URL: http://www.volunteer.kiev.ua/pages/83-koordinaciya_raboty_dobrovolcev_i_menedzhment_volonterskih_programm_v_velykobritanii

21. Freiwilliges Soziales Jahr (FSJ) oder Freiwilliges Okologisches Jahr (FOJ) URL: <http://www.bundesfreiwilligendienst.de/fsj-freiwilliges-soziales-jahr/freiwilliges-oekologisches-jahr-foej>
22. Павлюк К. С. Волонтерський рух: зарубіжний досвід та вітчизняні практики. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 13–14. С. 87–93.
23. Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності: Закон України від 05.03.2015 № 246-VIII. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/246-19>
24. Жужа Л. О. Волонтерський рух у контексті Антитерористичної операції в Україні: політологічний вимір: дис... канд. політ. наук : 23.00.02. Харків, 2016. 225 с. URL: <http://archive.li/GU9di#selection-981.2-985.2>.
25. Жужа Л.О. Політичний менеджмент волонтерства АТО. Грані. 2015. Т. 18. № 6 (122). С. 127-133.
26. Офіційний сайт Програми волонтерів ООН (United Nations Volunteer Program, UNV). URL: <https://www.unv.org>
27. Офіційний сайт Всеукраїнського громадського центру «Волонтер». URL: <https://volunteer.kiev.ua/aboutus>
28. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посіб. / за ред. Т. Л. Лях; авт.-кол.: З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. Київ: Версо-04, 2012. 76 с.
29. Сайт ВГО «Поруч». URL: poruch.com.ua
30. Сайт Української волонтерської служби. URL: <https://volunteer.country>.
31. Волонтери системи БПД: нові обличчя. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/volonteri-sistemi-bpdnovi-oblichchya>
32. Сайт ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія». URL: <https://ecoaction.org.ua/pro-na>
33. Сайт фандрайзингової платформи онлайн-благодійності Dobro.ua. URL: <https://dobro.ua>

34. Уманська О. Волонтерство в Україні. URL: <https://uwcfoundation.com/ua/blagotvoritelnost-v-ukraine/volonterstvo-v-ukraini>
35. Кількість зареєстрованих волонтерів. Інтернет-джерело. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-registry>.
36. Історії волонтерів. Інтернет-джерело. URL: <https://ain.ua/2022/08/09/istoriyi-volonteriv-yakzakryvatu-zboryu-de-braty-perelik-neobhidnogo-yakorganizuvaty-robotu/>.
37. Ларіонова, Н., Кратінова, Н. Волонтерство в інституційному просторі. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2017. № 1. С. 4–11.
38. Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівці від 26.08.2022 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106095780>
39. Вирок Ковельського міськрайонного суду Волинської області від 27.07.2022 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105463550>
40. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. Український соціум. 2016. № 2(57). С. 34-41
41. Де безкоштовно отримати психологічну допомогу під час війни: список ресурсів. Сайт кар'єрної платформи Happy Monday. URL: <https://happymonday.ua/psychologichna-dopomoga-pid-chas-vijny>
42. Вашкович В. В. Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2019. 219 с.
43. Міноборони спільно з YouControl запустили платформу для оперативної допомоги ЗСУ. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2022/03/12/minoboroni-spilno-z-youcontrol-zapustili-platformu-dlya-operativnoidopomogi-zsu/>
44. Артеменко І. Е. Концептуальні засади створення школи волонтерів для роботи з людьми поважного віку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2018.

Вип. 24. С. 137–142. URL:
<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19831/Artemenko.pdf?sequence=1>

45. Rick Lynch and Steve Mc Curley "Essential Volunteer Management". Directory of Social Change UK. 2000. 216 p.

46. Neil M. Maher, Nature's New Deal: The Civilian Conservation Corps and the Roots of the American Environmental Movement. New York: Oxford University Press, 2008. 328 p.

47. Freiwilliges Soziales Jahr (FSJ) oder Freiwilliges Ökologisches Jahr (FOJ) URL: http://www.gesetzeiminternet.de/bundesrecht/f_jfg/gesamt

48. Conway L. Working with Volunteer: Support. London. 1994. 32 p.

49. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. К.: НІСД, 2015 URL:
<http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/volonter697e4.pdf>

50. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. Український соціум. 2016. № 2(57). С. 36-42